

Bartók és Kodály ismeretlen levelei

— ZENEELMÉLETI ÍRÁSAIK ANGOL KIADÁSÁRÓL —

Bartók is, Kodály is rendkívüli fontosságot tulajdonított elméleti írásai közzétételének. Zenei alkotásaik akkor a bécsi Universal kiadásában jelentek meg. Elvi állásfoglalásuk közlésére a francia és főként az angol nyelvet tartották a legfontosabbnak. Érthető ez, hiszen mindkettőjük elismerése Angliában kezdődött és onnan áradt szét a földkerekségre. Amikor diákkoromban, 1929-ben először Angliában jártam, elképedve, de egyúttal büszkélkedve láttam, mennyire becsülik és ismerik őket már akkoriban. Itthon Kodályt még csak el-elismerték, főként a Háy és a Psalmus nyomán, Bartóknak azonban még nagyon is kellett Tóth Aladár konok és kitartó propaganda-hadjárata. („A zenetörténet három nagy B-je: Bach, Beethoven, Bartók.”) Érthető, hogy amikor 1936-ban a náciellenes, sőt általában németellenes hazai körök megindították az angol nyelvű évnegyedes folyóiratot, a Hungarian Quarterlyt, és közreműködésüket kérték, ők is adtak elméleti írásaikból a folyóiratnak. A folyóirat lelke Balogh József volt, bár élén Bethlen István és Kornis Gyula állott. Történészek, művészettörténészek és különösen néprajzosok gyakran és szívesen szerepeltek a folyóirat hasábjain.

A Hungarian Quarterly irattáráról hosszú ideig úgy tudtuk, hogy a Gestapo a náci megszállás első óráiban elzárkózkodott, mint az angol- és szövetségesbarát magyar körök egyik központjának dokumentációját. A nemrégiben előkerült irattár irodalom- és művelődéstörténeti anyagának földolgozására illetékes hatóságoktól engedélyt kaptam. Így találtam rá Bartók és Kodály itt közlendő két levelére. Mind a kettőhöz egyébként némi közöm is van, kiegészítik Bartókkal és Kodállal való kapcsolatunknak „Bartóktól Radnótiig” című könyvemben publikált dokumentumaimat. Babitsék arra a hírre, hogy Bartók Béla Apollo című folyóiratot kitünteti írásával, hozzá fordultak, hogy a Nyugat részére kérjenek tőle kéziratot. Bartók 1935. december 14-én Babitsnéhoz írt levelében azonban közli: „Gál még tegnap, mielőtt lapomat megkapta, már jelentkezett a cikkért, tehát neki kell adnom.” Megígérte viszont, hogy egy másik írását, esetleg egy előadását a Nyugatnak fogja adni. 1936. február 18-án Liszt Ferencről tartott előadásáért azután jelentkeztek is Babitsék, és ez így jelent meg a Nyugatban. (Az OSZK Babits-hagyatékában található az előadás átjavított kézírata, sőt a korrektúra több további javítása is. Szöllősy András ezeket nem dolgozta bele Bartók összegyűjtött írásainak kiadásába.) Bartók Béla Népzene gyűjtés című tanulmánya az Apollo IV. kötetében jelent meg. Babitsék aztán Bartóknak egy másik előadását is elkérték. Ez a „Népdalgyűjtés Törökországban” című rádióelőadása volt, amely a Nyugat 1937. 3. számában jelent meg. Ennek története, hogy Hindemith után Bartókot kérte fel a török kormány a török népzeneből kialakítandó török nemzeti zene megteremtése körüli tanácsadásra. Bartók levelezésében Rásonyi László ankarai magyar professzor nagyszámú levelei maradtak fenn erről a tanulmányútjáról. Török Sophie maga élete egyetlen riportját csinálta Bartókkal a Pesti Napló részére a nagy magyar zeneszerző török expedíciójá-

ról. (Fent idézett könyvemben hívtam föl a figyelmet ennek a szép cikknek a létezésére.) A Nyugat második Bartók-cikkét a Hungarian Quarterly olyan fontosnak tartotta, hogy nemzetközi közönség elé akarta vinni. Erre vonatkozik Bartók levele. A tanulmány meg is jelent a Hungarian Quarterly 1937. III. kötet 2. számában. Ez a levél Bartók rendkívül szigorú ellenőrzését mutatja elméleti művei idegen nyelvű kiadása körül. Fontos közlése, hogy az eredetileg kilenc gépírástól álló szöveget még két lappal ki akarja bővíteni. A Balogh József hagyatékában található kézirat tehát bővebb változata a Bartók összegyűjtött írásaiban közreadott eredeti rádiófelolvasásnak.

Kodály „Mi a magyar a zenében” című terjedelmesebb tanulmányának eredeti szövege egy rádióelőadás volt, és ezt kéresemre az Apollónak adta közlésre. (Megtalálható a IX. kötet vezető helyén.) Balogh József a Pester Lloydban megjelent német fordítást látta, és Kodályhoz fordult, hogy engedelmét kérje az angol nyelvű kiadásra. Kodály 1939. február 13-án kelt levelében a következőket írja nekem: „Arra kérem, hogy abból két levonatot szíveskedjék készíteni, s az egyiket a Hungarian Quarterly titkárnak elküldeni, mert ők angolul szeretnék közölni.” Kodály tanulmánya „What is Hungarian in music?” címmel meg is jelent a Hungarian Quarterly 1939. V. kötetének 3. számában.

A két kézirat lelőhelye: Országos Széchényi Könyvtár Kézirattára, Bartóké: Fond I/242, Kodályé Fond I/1798.

GÁL ISTVÁN

(Az 1., 3. és 4. levél címzése:)

Méltóságos

Bartók Béla úrnak

a Magyar Tudományos Akadémia
levelező tagja

a Zeneművészeti Főiskola tanára
Budapest

II. Csalán-u. 27.

1.

1936. december 29.

Méltóságos Uram,

A Magyar Rádió vezetőségétől arról értesülök, hogy törökországi népzene-kutásaidról a közel jövőben előadást méltóztatol tartani a rádióban.

A Hungarian Quarterly szerkesztőbizottsága és magam kétségtelennek tartjuk, hogy e kutatások eredményének folyóiratunkban való publikálása Magyarországnak és a Hungarian Quarterly-nak egyként büszkesége és sikere lehetne, miértis bátor vagyok azt a kérelmet előterjeszteni, méltóztatnál bennünket a kéziratnak angol fordításra átengedésével kitüntetni. A szakszerű angol fordításról magunk gondoskodnánk és a cikket, ha mindjárt megkapjuk a kéziratot, 1937-es második számunkban, mely májusban kerül sajtó alá, jelentetnénk meg.

Fogadd, Méltóságos Uram, őszinte köszönetemmel mély tiszteletem kifejezését,
készséges híved
(Balogh József)

ról. (Fent idézett könyvemben hívtam föl a figyelmet ennek a szép cikknek a létezésére.) A Nyugat második Bartók-cikkét a Hungarian Quarterly olyan fontosnak tartotta, hogy nemzetközi közönség elé akarta vinni. Erre vonatkozik Bartók levele. A tanulmány meg is jelent a Hungarian Quarterly 1937. III. kötet 2. számában. Ez a levél Bartók rendkívül szigorú ellenőrzését mutatja elméleti művei idegen nyelvű kiadása körül. Fontos közlése, hogy az eredetileg kilenc gépírástól álló szöveget még két lappal ki akarja bővíteni. A Balogh József hagyatékában található kézirat tehát bővebb változata a Bartók összegyűjtött írásaiban közreadott eredeti rádiófelolvasásnak.

Kodály „Mi a magyar a zenében” című terjedelmesebb tanulmányának eredeti szövege egy rádióelőadás volt, és ezt kéresemre az Apollónak adta közlésre. (Megtalálom a IX. kötet vezető helyén.) Balogh József a Pester Lloydban megjelent német fordítást látta, és Kodályhoz fordult, hogy engedelmét kérje az angol nyelvű kiadásra. Kodály 1939. február 13-án kelt levelében a következőket írja nekem: „Arra kérem, hogy abból két levonatot szíveskedjék készíteni, s az egyiket a Hungarian Quarterly titkárnak elküldeni, mert ők angolul szeretnék közölni.” Kodály tanulmánya „What is Hungarian in music?” címmel meg is jelent a Hungarian Quarterly 1939. V. kötetének 3. számában.

A két kézirat lelőhelye: Országos Széchényi Könyvtár Kézirattára, Bartóké: Fond I/242, Kodályé Fond I/1798.

GÁL ISTVÁN

(Az 1., 3. és 4. levél címzése:)

Méltóságos

Bartók Béla úrnak

a Magyar Tudományos Akadémia
levelező tagja

a Zeneművészeti Főiskola tanára
Budapest

II. Csalán-u. 27.

1.

1936. december 29.

Méltóságos Uram,

A Magyar Rádió vezetőségétől arról értesülök, hogy törökországi népzene-kutásaidról a közel jövőben előadást méltóztatol tartani a rádióban.

A Hungarian Quarterly szerkesztőbizottsága és magam kétségtelennek tartjuk, hogy e kutatások eredményének folyóiratunkban való publikálása Magyarországnak és a Hungarian Quarterly-nak egyként büszkesége és sikere lehetne, miértis bátor vagyok azt a kérelmet előterjeszteni, méltóztatnál bennünket a kéziratnak angol fordításra átengedésével kitüntetni. A szakszerű angol fordításról magunk gondoskodnánk és a cikket, ha mindjárt megkapjuk a kéziratot, 1937-es második számunkban, mely májusban kerül sajtó alá, jelentetnénk meg.

Fogadd, Méltóságos Uram, őszinte köszönetemmel mély tiszteletem kifejezését,
készséges híved
(Balogh József)

LEVELEZŐLAP

Postabélyegző

Budapest

937 jan-8 18.

114

Ngys.

Balogh József úrnak

Budapest

VI. Vilmos császár-út, 3.

Budapest, II. Csalán-út, 29.

1937. jan. 8.

Kedves Barátom!

Készséggel átengedem 11-iki felolvasásom szövegének angol kiadási jogát a Hungarian Quarterly-nek; azonban erre a célra szeretném az eredeti 9 gépirásos lapnyi szöveget még kb. 2 lappal kibővíteni. A kibővített alakot febr. közepén tudnám átadni; a fordításhoz még így is bőségesen van idő. Továbbá azt kérdezem, lehetne-e kb. 6 dallamot illusztrálásképen közölni; ez nagyon fontos volna. A közlés klisék segítségével történhetnék: kb. 2 lapra ráférne a hat dallam.

Szíves válaszodat mielőbb várom és maradok kész híved

Bartók Béla

P. S. az angol fordítást — nyomdába adás előtt — nekem is át kellene vizsgálnom.

Budapest, 1937. január 11.

Méltóságos Uram,

január 8-i nagybecsű soraidat és azt az elhatározásodat, hogy rádióelőadásodat át-
dolgozva és kibővítve szíves léssz a H. Q.-nek átengedni, nagyon köszönöm. Bár
hangjegyek közlése olyan általános jellegű folyóiratokban, mint a H. Q. külföldön is
teljesen szokatlan, amennyiben két oldalon meg lehet oldani a dolgot és a sokszo-
rosítás nem ütközik műszaki nehézségekbe, készséggel állunk ezzel is rendelkezésre.

A terminussal sincs semmi nehézség: ha február végéig megkapom a kéziratot,
valóban bőségesen elérjük még folyó évi 2. számunkat. A hangjegyek metszése sem
kívánhat két hétnél több időt. Az angol fordítást alighanem részben Angliában kell
végzettnünk: nagybecsű kívánságod szerint ezt be fogom Neked mutatni.

Szíveségedet előre köszöni és igaz tisztelettel köszönt, Méltóságos Uram,

készséges híved

(Balogh József)

1937. március 16.

Méltóságos Uram,

a cikk-kézirat kézhezvételét köszönettel nyugtatjuk.

Kiváló tisztelettel a
HUNGARIAN QUARTERLY szer-
kesztősége

Ajánlott vevény
Kodály Zoltán
Budapest

Bélyegző:
Budapest 72
939 jan 18 21

Méltóságos
Kodály Zoltán dr. úrnak,
a Zeneművészeti Főiskola
tanára,
B u d a p e s t.
VI. Liszt Ferenc-tér 8.

1939. január 18.

Méltóságos Uram,

Szerkesztőbizottságunk legújabb ülésének határozata alapján Méltóságodnak múlt év júliusában a Pester Lloydban megjelent „Was ist ungarisch in der Musik” című tanulmányát kívánnánk a Hungarian Quarterly egyik közelebbi számában közzétenni.

Mikor ehhez Méltóságod szíves hozzájárulását kérjük, bátrak vagyunk egyben megkérdezni, nincsen-e Méltóságodnak esetleg olyan magyar kézírata, mely az angolra való fordításra esetleg alkalmasabb volna.

Előre kifejezett köszönettel és

kiváló tisztelettel
B.
titkár

ajánlva

Bgh/Ho.

Méltóságos
Kodály Zoltán úrnak
a Zeneművészeti Főiskola
tanára
B u d a p e s t.

Méltóságos Uram,

Budapest, 1939. július 28.

Ide mellékelten van szerencsém megküldeni a „Mi a magyar a zenében?” című tanulmány angol változatát, melyet augusztus 8.-án sajtó alá kerülő számunkban kiadnánk, feltéve, hogy addig sikerül Méltóságodtól azokat a hangjegy részleteket megkapni, amelyekre utalást találok Gál István úrnak hozzánk intézett levelében. Kérem Méltóságod szíves értesítését e levél vétele után, vajjon: a cikk ebben a formájában, hangjegyek nélkül kiadható-e; ha nem, hogy tudjuk 8—10 napon belül a szükséges hangjegy részleteket elkészíttetni és hová lennének azok beszurandók.

Fogadja Méltóságod köszönetem és kiváló tiszteletem kifejezését.

B.

Iktatva: 1939. aug. 2.

Bpest. I. Völgy-u. 9

Igen tisztelt Szerkesztő Úr,

A kótákhoz ragaszkodnom kell. Elvégre mégis csak zenei érdeklődésű ember kezd bele ilyen cikkbe, s szívesen veszi. Azonkívül egy olyan kiadványra akarok egyúttal figyelmzettetni, amelynek angol szövege is van. Ez a múzeum gramofon-felvételeit ismertető füzet, e pillanatban nincs nálam, s így nem tudom a címét bevezetni a szövegbe. Ezért nem küldöm még vissza a korrektúrát, kár hogy a kóták miatt át kell tördelni.

A napokban bemegyek a városba és remélem sikerül a klisé 8-ára odaajuttatnom.

Tisztelettel köszönti
Kodály Zoltán

"Benedek Elek" 1934, Rébaca

71/1